

Yeni tamaşalar

“Ötən günlər”in əks-sədası

O, XIX əsr özbək həyatının bütün tərəflərini öz əsərlərində göstərməyə çalışır. Feodalizm, cəhalət, qadın hüquqsuzluğu, özbək xanlıqları arasında daxili didişmələr, çar imperiyasının özbək xalqını parçalamaq siyasəti... Abdulla Qədiri nəsrinin əsas mövzuları bunlardır.

Abdulla Qədiri də hamı kimi ilk təhsilini mədrəsədə (köhnə müsəlman məktəbində) almışdı. O da Mirzə Cəlil kimi, göz açanda bu dünyanı qaranlıq görmüşdü. Öz xalqını qaranlıqdan işığa çıxarmaq üçün ömrünü məşələ çevirmişdi. Oxumuşdu, təhsil almışdı, bir-birindən gözəl əsərlər yazmışdı. “Mehrab əqrəbi”, “Ötən günlər” romanları özbək ədəbiyyatında romançılığın ilk nümunələridir. Xüsusən, “Ötən günlər” romanı yarandığı gündən bu günə qədər sevilə-sevilə oxunur. Öz xalqının başına gətirilmiş müsibətləri qələmə aldığı üçün Abdulla Qədiri repressiyaya məruz qalmış, əsərləri qadağan olunmuşdu. Onun güllələnməsi faktı uzun illər gizli saxlanılmışdı. Lakin tarix və zaman bu böyük yazıçıya bəraət qazandırdı. Tarixi ədalət bərpə olundu. Abdulla Qədiri yenidən öz ideyaları və əsərləri ilə xalqın yaddaşına qayıtdı.

Bu günlərdə Bakı Bələdiyyə Teatrı Abdulla Qədirinin “Ötən günlər” romanının motivləri əsasında tanınmış yazıçı-dramaturq Kənan Hacınin yazdığı pyesi səhnəyə gətirdi. Tamaşanın quruluşçu rejissoru, Xalq artisti Mərahim Fərzəlibəyov “Ötən günlər”ə yeni səhnə həyatı bəxş etdi. Mərahim Fərzəlibəyov və Kənan Hacınin uğurlu işbirliyi nəticəsində teatr tariximizə daha bir gözəl səhnə əsəri əlavə olundu. Dərin psixologizm, real dramatism, ciddi ideya olan əsərlərdə hər şey, aktyorların ifasında gözəl ustalıqla qurulan mizanlarla həll edilir.

Mərahim müəllimin hazırladığı bütün tarixi dram əsərlərində olduğu kimi “Ötən günlər”də də türk xalqlarının birliyi ideyası aparıcı xətdir. Rejissor öz sənət məramına sadıq qalmaqla yeni forma axtarırları

edir. Ümumiyyətlə, Mərahim Fərzəlibəyov özünəməxsus dəst-xəttə malik bir sənətkardır. Onun dramaturqla iş metodu da fərqlidir. “Ötən günlər”i səhnələşdirən yazıçı Kənan Hacı qeyd edir ki, o, bu bir neçə aylıq yaradıcı iş prosesində sözün əsl mənasında böyük təcrübə əldə edib. Müəllif romanı səhnələşdirməkdən ötrü Abdulla Qədirinin həyatı və yaradıcılığını, dövrünü və mühitini dərinlən öyrənmiş, özbək ədəbiyyatının tədqiqatçıları ilə mütəmadi görüşmüş, mövzuya dərinlən nüfuz etməyə çalışmışdır. Nəticədə gözəl bir iş ərsəyə gəlmişdir.

“Ötən günlər” tamaşasında biz sevilən aktyorlarımızı görürük. Bitkin aktyor ansamblı tamaşaçını bir neçə saatlıq özbək xalqının ötən günlərinə səyahətə aparır. Biz Gümüşlə Atabəyin faciəvi taleyinə acırıq. Bir sıra uğurlu rolları ilə tamaşaçı sevgisi qazanmış Tural Əhmədin yaratdığı Atabəy

obrazı öz mübarizliyi və birgin xarakteri ilə yadda qalır. Gənc aktrisa Sabirə Rüstəminin ifasında Gümüş son dərəcə uğurludur. Sabirə xanım Gümüşün daxili dramizmini uğurlu ifadələrlə tamaşaçıya çatdırmağı bacarır.

Əməkdar artist Hüsniyyə Mürvətovanın ifasında Özbək xanım son dərəcə bitkin bir obraz təsiri bağışlayır. Hökmlü qadının qəti, imperativ replikaları hakimənlik, vüsətli temperament xarakterin tamlığına, canlılığına xidmət edir. Bu səbəbdəndir ki, onu gənc sevgililərin səadətində maneə kimi görən tamaşaçının qəlbində Özbək xanıma qarşı daxili bir etiraz hissi baş qaldırır. Bu, aktrisanın böyük uğurudur.

Rəşad Kəsəmənlinin ifasında Hacı Yusif obrazı qənaətbəxşdir. Aktyor obrazın xarakterini demək olar ki, mənimsəməyi bacarıb. Ağsaqqal missiyasını daşısa da, Hacı Yusif bəy köhnə adət-ənənələrin qarşısında acizdir.

Bu acizlik hissi aktyorun ifasında son dərəcə təbiidir.

Əməkdar artist Əfqan Soltanov Mirzəkərim obrazını özünəməxsus şəkildə oynayır. Feodal sinfinə mənsub olsa da, o, ədalətli insandır, haqqı nahaqqın ayağına verən deyil. Aktyorun ifasında Mirzəkərim tamaşaçıda rəğbət hssi oyadır.

Əməkdar artist Aydın Əliyevin yaratdığı çar polkovniki obrazı tamaşanın demək olar ki, ideyasının açılmasına xidmət edir. Müəllif daxili dramizmi artırmaq məqsədilə bu obraz üzərində xüsusi işləyib və nəticədə son dərəcə maraqlı bir obraz ərsəyə gəlib. Aydın Əliyev ona tapşırılan rolun öhdəsindən bacarıqla gəlir. Onun plastikası, daxili imkanları obrazın dolğunluğuna xidmət edir.

Əməkdar artist Səmayə Sadıxovanın ifasında Aftab xanım öz qızının xoşbəxtliyi üçün çalışan anaların ümumiləşmiş obrazı

kimi yadda qalır. Aktrisa uğurlu tapıntıları ilə obraza kolorit qazandırır.

Əməkdar artist Fərəngiz Babayevanın canlandığı Cənnət obrazı haqda məxsusi danışmağa dəyər. Bu xəbis qadın (Cənnət) ev yıxmaqla, gəncləri bir-birindən ayırmaqla məşğuldur. Onun simasızlığına hansısa cizgilər əlavə etmək üçün rol üzərində xeyli işləmək lazım gəlir. Peşəkar aktrisa Fərəngiz Babayeva Cənnətə uğurlu səhnə həyatı qazandırır.

Bir-birindən maraqlı obrazların müəllifi Zülfiyyə Məmmədova bu tamaşada Zeynəb rolunu canlandırır. Zeynəb Atabəyin xanımı olsa da, onun sevgisindən kənarda qaldığından nifrət hissində boğulan bir qadındır. Zülfiyyə Məmmədova bu obrazı məharətlə canlandırır. Zeynəbin daxili dünyasını uğurlu ifadələrlə göstərməyi bacarır.

İstedadlı aktyor İsmayıl Atakişiyevin ifasında Həsənalı Lələ xeyirxah, müdrik insan təsiri bağışlayır. Atabəyi öz övladı kimi istəyən Həsənalı Lələ onun elçiliyini də edir. Atabəylə Gümüş bu razılıqdan sonra bir-birinə qovuşurlar. Hacı Yusif ağa oğlunun tərbiyəsi ilə məşğul olmağı Həsənalı Lələyə tapşırıldığından o, hər addımda Atabəyin yanında. Aktyor bu rolu səliqəli şəkildə oynayır.

Aktyor Toğrul Rzanın canlandığı Divanə obrazı son dərəcə maraqlı personajdır. O, səhnədə hərəkətsiz qalmağı ilə də iş görür. Divanə hadisələr zəncirinin mühüm halqasıdır. Toğrul bəy bu obrazı ustalıqla oynayır.

Gənc aktyor Elməddin Zakirinin Həmidə də yadda qalır. Feodal düşüncəli hiyləgər, qəddar Həmid hadisələrin düyün nöqtəsidir və bu konflikti dərinləşdirmək üçün aktyor çox uğurlu ifadə vasitələri tapır.

Aktyor Rəşid Soltanov tamaşada iki obrazı canlandırır – çar məmuru və naməlum adamı. Hər iki rol epizodik olsa da, aktyorun plastikası, mizanları tamaşaçının yaddaşında dərin iz buraxır.

Tamaşanın məsləhətçisi filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, özbək ədəbiyyatının tədqiqatçısı Akif Azalpdır.

İlhamə HACIYEVA,
BDU-nun elmi işçisi,
Yazıqlar Birliyinin üzvü